

بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر هویت فرهنگی با تأکید بر شکاف نسلی در بین دانش‌آموزان

(مطالعه موردی: دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر
کاشان در سال تحصیلی ۹۳-۹۲)

(صفحات ۹۳ تا ۱۱۸)

محسن نیازی^۱ * محمد گنجی^۲ * زهرا فرقانی نوش‌آبادی^۳

پذیرش: ۹۵/۲/۳۱

دریافت: ۹۴/۱۱/۱۰

چکیده

هدف از پژوهش، بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر هویت فرهنگی با تأکید بر شکاف نسلی در بین دانش‌آموزان می‌باشد. روش پژوهش توصیفی-پیمایشی است و جامعه‌ی آماری آن، دختران دبیرستانی (پایه سوم و چهارم) شهر کاشان در سال تحصیلی ۹۲-۹۳ می‌باشند که به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، ۳۲۰ نفر انتخاب شدند. به منظور جمع‌آوری داده‌ها از پرسش‌نامه استفاده شد که روایی آن با نظر اساتید مورد تأیید قرار

Niazim@kashanu.ac.ir

۱. استاد، علوم اجتماعی، دانشگاه کاشان؛

M.ganji@kashanu.ac.ir

۲. دانشیار، علوم اجتماعی، دانشگاه کاشان؛

Z.forghani67@yahoo.com

۳. کارشناسی ارشد، مطالعات فرهنگی، دانشگاه کاشان؛ نویسنده مسئول؛

بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر هویت فرهنگی با تأکید بر شکاف نسلی در بین دانش‌آموزان.....

گرفت. پایایی آن نیز به کمک ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد (۰/۹۵). به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از ضریب همبستگی پیرسون، آزمون کندال و تحلیل مسیر استفاده شد. نتایج نشان داد که متغیرهای سرمایه فرهنگی خانواده، میزان استفاده از تلفن همراه، جامعه‌پذیری از خانواده و شیوه تربیتی مقتدرانه با هویت فرهنگی رابطه مثبت و معنادار و تضاد نسلی و شکاف نسلی با هویت فرهنگی رابطه منفی و معناداری دارند. بیشترین تأثیر بر شکاف نسلی به ترتیب مربوط به شیوه تربیتی استبدادی، شیوه تربیتی سهل‌گیر، شیوه تربیتی مقتدرانه، میزان استفاده از ماهواره و جامعه‌پذیری از خانواده می‌باشد. بنابراین، مبارزه روشمند فرهنگی با احساس حقارت در برابر فرهنگ غرب به‌خصوص در میان نوجوانان و جوانان و تدارک گروه‌های مطالعاتی متمرکز و تدوین مصادیق بروز شکاف‌های نسلی و هویتی پیشنهاد می‌شود.

واژگان کلیدی: هویت فرهنگی، شکاف نسلی، سرمایه فرهنگی، جامعه‌پذیری، وسایل نوین ارتباطی.

مقدمه

هویت به معنای مجموعه عناصری از شخصیت فرد است که به وی امکان می‌دهد تا موضع خود را نسبت به جهان و سایر انسان‌ها مشخص کند، عنصری کلیدی در سامان‌دهی به تعاملات افراد است. مردم به واسطه هویت اجتماعی و فرهنگی خود به یک جامعه احساس تعلق می‌کنند و به رویدادها و تحولات محیط زندگی خویش واکنش نشان می‌دهند. هویت فرهنگی به معنای جهان‌بینی، ایدئولوژی، اعتقادات، ارزش‌ها، هنجارها، اسطوره‌ها، خرافه‌ها، افسانه‌ها، انگاره‌ها، تصورات، پندها، آیین‌ها، آداب و رسوم، سنن، مشاهیر، نمادها (زبان، پرچم، سرود، موسیقی، معماری، فولکلور و ...)، دانش‌ها، فن‌آوری‌ها، خاطرات و حافظه جمعی و نقاط عطف تاریخی هر ملت است که بی‌تأثیر از عوامل ساختاری و رفتاری نیست (دهشیری، ۱۳۸۰: ۱۵۲).

امروزه این بحث که هویت امری طبیعی، ذاتی و از پیش موجود نیست بلکه همواره در معرض ساخته شدن قرار دارد، چندان نیازمند اثبات نیست. در اینجاست که نقش عوامل مؤثر بر ساختن هویت، حیاتی و مهم جلوه می‌کند. عوامل و نهادهای مختلفی مانند خانواده، مدرسه، وسایل ارتباطی و غیره وجود دارد که در هر مرحله‌ای از زندگی فرد، در شکل‌گیری هویت آن تأثیر بسزایی دارد. جوانان به‌عکس بزرگسالان که هویت اجتماعی تثبیت شده‌ای دارند و در شرایط زندگی جا افتاده‌اند، در جستجوی هویت هستند و از خویش و جامعه پرسش می‌کنند تا از خود و جامعه تصور درستی پیدا کنند (مظاهری سیف، ۱۳۸۴: ۴۲).

انجام چنین تحقیقی در شرایط امروزی ایران، از آنجا ضروری می‌نماید که در سطح کلان و جهانی ما با پدیده رو به تزاید جهانی شدن و به تبع آن هویت جهانی مواجه هستیم و از طرف دیگر، در قید و بند معیارها، ارزش‌ها و رسوم قومی و ملی قرار داریم. امروزه اغلب نوجوانان و جوانان ایرانی با کنده شدن از بنیادهای سنتی و در شرایط ضعف یا نبود ساختارهای نوین مدنی و یا مقاومت ناشیانه برخی از سیاست‌گذاران و یا عدم تشخیص الگوهای ملی و فرهنگی، با نوعی ابهام، سرگردانی و بحران هویتی مواجه می‌شوند. لذا، آگاهی نسبت به هویت‌ها و به‌ویژه هویت فرهنگی جوانان، موجب شکل دادن به الگوهای کنشی آن‌ها شده و راه را برای تعاملات

بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر هویت فرهنگی با تأکید بر شکاف نسلی در بین دانش‌آموزان .....

اجتماعی بهتر و انسانی‌تر باز می‌کند.

در شهر کاشان شواهدی دال بر آن است که گذشته فرهنگی و میراث فرهنگی در نسل جدید و به‌ویژه دانش‌آموزان کمرنگ شده و نتوانسته آن‌طور که باید و شاید جایگاه خود را حفظ کند. به این دلیل که نوجوانان این شهر به نسبت سنتی از فرایندهای صنعتی شدن، جهانی شدن، شهرنشینی و تغییر و تحولات گسترده دور نمانده است و در همین راستا، در زمینه حفظ سنت‌های کهن، آداب و رسوم، خوراک و پوشاک و برخی دیگر از جنبه‌های رفتاری شاهد تغییراتی در میان آن‌ها هستیم که این تغییرات نشان‌دهنده بروز شکاف ارزشی میان دانش‌آموزان و والدین آن‌ها است. در این پژوهش بر آنیم که به بررسی رابطه این شکاف ارزشی با هویت فرهنگی در دانش‌آموزان دختر شهر کاشان پردازیم و به این سؤال پاسخ دهیم که آیا نسل نوجوان شهر کاشان با فاصله گرفتن از ارزش‌ها و عقاید و سلايق والدین، در هویت‌یابی فرهنگی خود دچار بحران و از خودبیگانگی شده‌اند و از طریق چهره‌ها، رفتار، اعمال اجتماعی و فرهنگی و فعالیت‌های فراغتی، چه هویت فرهنگی برای خود به نمایش گذاشته‌اند؟ بحرانی که می‌تواند نوجوان را دچار اضطراب و ناراحتی ذهنی کند و باعث ناتوانی او در هماهنگ‌سازی ساختن جنبه‌های مختلف شخصیتی‌اش شود. بنابراین می‌توان گفت، حفظ هویت فرهنگی پشتوانه اساسی فرهنگ یک جامعه است و تشخیص به موقع شکل و عوامل ایجادکننده بحران هویت فرهنگی می‌تواند نقش مؤثری در ترسیم آینده بهتری برای جوانان و به تبع آن آینده بهتری برای شهر کاشان داشته باشد.

۱. مبانی نظری

در این بخش مفهوم هویت فرهنگی به عنوان متغیر وابسته تحقیق تشریح گردیده است. پس از آن، هر یک از مفاهیم سرمایه فرهنگی، رسانه‌های نوین ارتباطی، جامعه‌پذیری، شیوه‌های تربیتی خانواده و شکاف نسلی به عنوان متغیرهای مستقل تحقیق ارائه شده است.

۲. هویت فرهنگی

از دیدگاه کاستل هویت به زندگی افراد معنا می‌بخشد و هویت در جوانان فرایند ساخته شدن معنا بر پایه یک ویژگی فرهنگی یا یک دسته ویژگی‌های فرهنگی است که بر دیگر منابع معنا برتری دارند (Castells, 2009, 7). از هویت به معنای مختصات ویژه‌ی فرد و متمایزکننده‌ی او از دیگران گرفته (Olson, 2002) تا هویت به عنوان پدیده‌های جمعی که تا تفکر و رفتار به صورت جمعی اجرا نگردد آن نیز حاصل نخواهد شد، یاد می‌شود (خانیک، ۱۳۸۳: ۱۰). بر این اساس، می‌توان جهت‌گیری هویت را با پسوند‌های آن مضیق و موسع نمود؛ از قبیل هویت فردی که شامل هویت جنسی^۱ و... می‌شود و هویت اجتماعی که شامل هویت نژادی^۲، هویت دینی^۳، هویت فرهنگی، هویت سیاسی^۴، هویت قومی^۵، هویت ملی^۶، هویت جهانی^۷ و غیره هست، که هر کدام از این مفاهیم در کنار هویت، جهت‌گیری تحلیل را مشخص می‌سازند.

مؤلفه‌هایی که عناصر متشکله فرهنگ یک جامعه هستند، بر اثر گذر ایام برآیند خاصی را به وجود می‌آورند که هویت و روح کلی کشورهاست که این هویت افرادی را با ویژگی‌های خاصی تربیت می‌کند (جلالی پور، ۱۳۸۲: ۱۴-۱). به این معنا که هویت شکلی از آگاهی به خود، به جامعه، به فرهنگ، به تاریخ و به آینده را القا می‌کند (رجایی، ۱۳۸۲: ۱۴). در این میان، پیوند میان هویت و فرهنگ چنان عمیق است که اغلب هویت را پدیده‌ای فرهنگی می‌دانند و برای فرهنگ، شأن مستقلی در هویت قائل می‌شوند. (بیرو، ۱۳۷۰: ۷۷). جدی‌ترین بحرانی که یک شخص با آن مواجه می‌شود، در خلال شکل‌گیری هویت رخ می‌دهد (شرفی، ۱۳۸۵: ۱۸). «عدم موفقیت یک نوجوان در شکل دادن به هویت فردی خود، اعم از اینکه به علت تجارب نامطلوب کودکی و یا شرایط نامساعد فعلی باشد، بحرانی ایجاد می‌کند که «بحران

- 1- Gender identity
- 2- Racial identity
- 3- Religious identity
- 4- Political identity
- 5- Ethnic identity
- 6- National identity
- 7- Global identity

بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر هویت فرهنگی با تأکید بر شکاف نسلی در بین دانش‌آموزان .....

هویت» یا گم‌گشتگی نام دارد» (شاملو، ۱۳۷۷: ۶۶-۶۵).

۳. عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر هویت فرهنگی

در این بخش متغیرهای مستقل پژوهش، یعنی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر هویت فرهنگی بیان گردیده است.

۳-۱. سرمایه فرهنگی^۱

سرمایه فرهنگی مجموعه‌ای از ثروت‌های نمادین است که از یک سو به معلومات کسب‌شده و از سوی دیگر، به صورت‌های موفقیت‌مادی برمی‌گردد. سرمایه فرهنگی بدون کوشش شخصی کسب نمی‌شود و مستلزم کار طولانی، مداوم و پیگیری یادگیری و فرهنگ‌پذیری است. سرمایه فرهنگی داشتنی است که بودن شده است، ملکی است که درونی شده است و خصلت فرد شده است. سرمایه فرهنگی با سرمایه اقتصادی به شکل تنگاتنگی گره‌خورده است (شویره و فونتن، ۱۳۸۵: ۹۷-۹۶ به نقل از فخرایی و کریمیان، ۱۳۸۸: ۱۲۶). بوردیو سرمایه فرهنگی را در سه شکل: کالاها، مصنوعات و فرآورده‌های فرهنگی، به رسمیت شناخته شدن ذخیره‌ی دانش، مهارت و تجارب افراد، متجلی می‌بیند (Bourdieu, 1984، به نقل از ذکایی، ۱۳۸۶، ۲۴۲). خانواده ویژگی‌های موردنیاز نظام مدرسه را فراهم و تقویت می‌کند و نظام مدرسه این منابع نمادی برخاسته از نهاد خانواده را کامل می‌سازد. (حسین زاده، ۱۳۸۸: ۵۱).

۳-۲. وسایل نوین ارتباطی

در قرن بیستم، با تغییرات گسترده در حوزه ارتباطات و تکنولوژی‌های وابسته به آن شاهد پیدایش نظام‌هایی از ارتباطات بوده که توزیع و انتقال سریع و گسترده پیام‌ها را از یک نقطه به نقاط دیگر امکان‌پذیر ساخته است. در سال‌های اخیر محققان و دانشمندان، از انفجار اطلاعات^۲، عصر رایانه، عصر ماهواره و از همه مهم‌تر عصر الکترونیک یا عصر رسانه‌های الکترونیک سخن به میان آوردند که ویژگی اصلی آن حاکمیت

1- Cultural capital

2- Information Revolution

تکنولوژی‌های ماهواره‌ای است. جامعه‌ی جدیدی که با تعبیر جامعه‌ی اطلاعاتی^۱ نیز تعریف می‌شود (بهرامپور، ۱۳۸۱: ۹۳).

تکنولوژی‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی، با فراهم آوردن امکان پیدایی جامعه شبکه‌ای که افراد و جوامع را در قالب‌های تازه، هویت‌های تازه بخشیده، نه تنها قواعد و قوانین حاکم بر ارتباط و تعامل میان انسان‌ها، بلکه نگرش ما را نسبت به خود، دیگران و جهان تغییر داده است؛ بنابر این، باید اذعان داشت که بیش از هر چیز دیگر این هویت است که در بحران فرهنگی ناشی از شتاب و ژرفای تغییرات بی‌وقفه‌ی اجتماعی، مسئله آفرین می‌شود (احمدی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۶ و ۱۷).

۴. جامعه‌پذیری از نهادهای مختلف

جامعه‌پذیری^۲ غالباً به‌عنوان روندی شناخته می‌شود که در طی آن انسان «اجتماعی شدن» را می‌آموزد. جامعه‌پذیری را می‌توان «راهبردی، مراقبت و شکل دادن انسان دانست که ضرورتاً از طریق انتظارات و کنترل‌هایی که دیگران بر وی اعمال می‌نمایند، صورت می‌گیرد» (مرادزاده، ۱۳۷۲: ۴). فرهنگ جامعه از طریق این نهادهای مختلف به جوانان منتقل می‌شود و آنان نیز این فرهنگ را درونی می‌نمایند و در مراحل دیگر عهده‌دار انتقال آن به نسل‌های بعدی می‌شوند. این مسئله باعث می‌شود فرزندان و نسل جدید به‌طور کامل مثل قبل نباشند و هویت فرهنگی متفاوتی بیابند (قدیمی، ۱۳۸۷: ۱۳۶). بر مبنای تئوری بلومر^۳، فرایند اجتماعی شدن با کمک عوامل شش‌گانه والدین، گروه همسالان، مدارس یا سازمان‌های رسمی، مجامع عمومی، رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی امکانپذیر می‌گردد (تنهایی، ۱۳۷۳: ۴۷۴، به نقل از زارع شاه‌آبادی و صادقی، ۱۳۹۱: ۷۳).

۵. سبک فرزندپروری

هر خانواده‌ای شیوه‌های خاصی را در تربیت فردی و اجتماعی فرزندان خویش بکار

1- Information Society

2- Socialization

3- Blumer

بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر هویت فرهنگی با تأکید بر شکاف نسلی در بین دانش‌آموزان .....

می‌گیرد. این شیوه‌ها که شیوه‌های فرزندپروری^۱ نامیده می‌شود متأثر از عوامل مختلفی از جمله عوامل فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و غیره است. هر یک از این شیوه‌های خاص تربیتی، می‌تواند در شکل‌گیری شخصیت و هویت کودک نقش اساسی داشته باشد، (خواجه‌پور و عطار، ۱۳۸۶: ۱۸۰). دیانا بامریند دریافت که شیوه‌های مختلف فرزندپروری، در دو بُعد، بعد پذیرندگی - پاسخ‌دهندگی و بعد توقع داشتن - کنترل با هم تفاوت دارند. بر این اساس بامریند از سه سبک فرزندپروری قاطع و اطمینان‌بخش^۲، مستبد^۳ و الگوی رفتاری سهل‌گیر^۴ نام می‌برد. بر این مبنا، نزدیکی عاطفی فرزندان با والدین و حمایت و کنترل بیش‌ازحد فرزندان به‌وسیله والدین (سبک سهل‌گیر) منجر به ایجاد هویت زود هنگام می‌گردد. در مقابل، فرزندانی که از جانب والدین طرد می‌شوند و به لحاظ عاطفی خود فاصله دارند (سبک استبدادی) دچار پراکندگی هویت می‌شوند. این افراد هرگز فرصت همانندسازی با والد مورد احترام خود را نداشته‌اند. نوع دیگر هویت تحت عنوان هویت موفق در خانواده‌هایی شکل می‌گیرد که عواطف همراه با احترام به نوجوان ابراز می‌شود. در این نوع خانواده‌ها، ضمن آنکه حسی از نزدیکی و احترام دوجانبه وجود دارد، فرزندان احساس می‌کنند برای ابراز مخالفت با والدین خود آزاد هستند (سبک مقتدر) (Grotevant & Cooper, 1986، به نقل از خواجه‌پور و عطار، ۱۳۸۶: ۱۸۲).

۶. شکاف نسلی

منظور از شکاف نسلی، شکافی است که در مقطع زمانی معین بین جوانان و بزرگسالان یک جامعه از حیث فرهنگی، سیاسی و اجتماعی، نگرشی و آگاهی وجود دارد (غفاری و قاسمی، ۱۳۸۳: ۳۵).

شکاف نسلی به معنی وجود تفاوت‌های دانشی، گرایشی و رفتاری مابین دو نسل جوانان و بزرگسالان به‌خصوص در بعد هویتی، به‌طور وسیع‌تری ساختارهای اجتماعی

-
- 1- Parenting styles
  - 2- Authoritative
  - 3- Authoritarian
  - 4- Permissive

و فرهنگی هر جامعه‌ای را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. به نحوی که هویت، احساس تعلق خاطر به فرهنگ، ارزش و فرهنگ بومی در نسل‌ها که موجبات همبستگی اجتماعی یک جامعه‌ای را مهیا می‌سازد، سبب تفاوت، تعارض فرهنگی و هویتی می‌گردد. اگر در فرآیند اجتماعی شدن کودکان، نوجوانان و جوانان، فرهنگ یک جامعه از نسلی به نسل دیگر منتقل نشود، اشتراکات فرهنگی بین نسل کم‌کم رو به افول می‌رود و جامعه به انواع آسیب و بیماری بحران هویتی گرفتار می‌آید (فالك، ۲۰۰۵: ۱۳۴). نتیجه چنین وضعی در جامعه این خواهد بود که نسل‌های جدید رابطه و احساس تعلق خود را به فرهنگ و گذشته از دست خواهند داد. بدیهی است زمانی که منابع هویتی بین نسلی، تقویت‌کننده یکدیگر نباشند و پیوستگی نسلی را به همراه نداشته باشند، زمینه برای ظهور و بروز تعارض نسلی فراهم می‌گردد. به گونه‌ای که اعضای جامعه وضعیت هویت خود را در نفی و تعارض با گذشتگان خود می‌بیند (آزاد ارمکی و غفاری، ۱۳۸۳: ۱۶).

۷. روش‌شناسی تحقیق

روش پژوهش از نوع توصیفی-پیمایشی است و جامعه‌ی آماری آن، دختران دبیرستانی (پایه سوم و چهارم) مدارس دولتی و غیرانتفاعی شهر کاشان در سال تحصیلی ۹۳-۹۲ می‌باشند که به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، تعداد ۳۲۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. به منظور جمع‌آوری داده‌ها از پرسش‌نامه استفاده شد که روایی صوری و محتوایی آن با نظر اساتید مورد تأیید قرار گرفت. پایایی آن نیز در یک مطالعه راهنما به کمک ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد (۰/۹۵). به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون ضریب همبستگی پیرسون، آزمون کندال و تحلیل مسیر استفاده شد. در ضمن تجزیه و تحلیل داده‌ها به وسیله نرم‌افزار SPSS انجام شد.

۸. هویت فرهنگی

با الهام از تحقیق (سفیری و غفوری) در این پژوهش هویت فرهنگی دانش‌آموزان در سه بعد احساسی، باورها و رفتارها سنجیده شده است (سفیری و غفوری، ۱۳۸۸: ۸). روایی مقیاس با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ سنجیده شده است که برابر با $\alpha = 0/798$ بوده است.

بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر هویت فرهنگی با تأکید بر شکاف نسلی در بین دانش‌آموزان.....

جدول شماره ۱: آمار توصیفی متغیر هویت فرهنگی

انحراف معیار	میانگین	دامنه تغییرات	حداکثر	حداقل	تعداد گویه	مفهوم شاخص
۷/۵۸۱	۹۹/۴۸	۵۰	۶۶	۱۶	۱۴	هویت فرهنگی

در این تحقیق میانگین نمرات پاسخگویان در هویت فرهنگی ۴۸/۹۹ است. با تقسیم دامنه تغییر به عدد سه با فواصل برابر، توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس میزان هویت فرهنگی به دست آمده است.

جدول شماره ۲: توزیع فراوانی و درصدی میزان هویت فرهنگی پاسخگویان

درصد	فراوانی	هویت فرهنگی
۲۶/۳	۸۴	پایین
۲۹/۴	۹۴	متوسط
۴۴/۴	۱۴۲	بالا
۱۰۰	۳۲۰	جمع

یافته‌های جدول فوق بیانگر این امر است که هویت فرهنگی پاسخگویان مورد بررسی، ۲۶/۳ درصد در حد پایین، ۲۹/۴ درصد در حد متوسط و ۴۴/۴ درصد در حد بالا می‌باشد.

۹. سرمایه فرهنگی

در این تحقیق سرمایه فرهنگی خانواده‌ها از طریق مؤلفه‌هایی چون عضویت والدین و فرد در کتابخانه‌ها، آشنایی با زبان خارجه، میزان بازدید خانواده‌ها از اماکن و آثار تاریخی و میزان حضور در فعالیت‌های فوق برنامه سنجیده شده است (نیازی و کارکنان، ۱۳۸۶: ۷۰). بر این مبنا، سرمایه فرهنگی پاسخگویان از مجموع این مؤلفه‌ها و میزان برخورداری پاسخگویان از تجهیزات فرهنگی (کامپیوتر، موبایل، اینترنت و دوربین)، سنجیده شده است.

جدول شماره ۳: آمار توصیفی متغیرهای سرمایه فرهنگی فرد و خانواده

انحراف معیار	میانگین	دامنه تغییرات	حداکثر	حداقل	تعداد گویه	مفهوم شاخص
۱/۹۰۶	۱۲/۷۶	۱۰	۱۸	۸	۸	سرمایه فرهنگی فرد
۴/۰۲۲	۲۴/۵۲	۲۵	۴۲	۱۷	۱۶	سرمایه فرهنگی خانواده

میانگین نمرات پاسخگویان در بُعد سرمایه فرهنگی افراد ۱۲/۷۶ است و سرمایه فرهنگی خانواده، ۴/۰۲۲ می باشد. با تقسیم دامنه تغییر به عدد سه با فواصل برابر، توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس میزان سرمایه فرهنگی افراد و خانواده های آنان به دست آمده است.

جدول شماره ۴: توزیع فراوانی و درصدی میزان سرمایه فرهنگی

میزان سرمایه فرهنگی	میزان		
	کم	متوسط	زیاد
فرد	۹۰	۱۸۰	۵۰
	۲۸/۱	۵۶/۳	۱۵/۶
خانواده	۱۱۰	۱۱۶	۹۴
	۳۴/۴	۳۶/۳	۲۹/۴

یافته‌های جدول فوق بیانگر این است که میزان سرمایه فرهنگی پاسخگویان، ۲۸/۱ درصد در حد کم و ۱۵/۶ درصد در حد زیاد بوده است. همچنین میزان سرمایه فرهنگی خانواده‌ی پاسخگویان، ۳۴/۴ درصد در حد کم و ۲۹/۴ درصد در حد زیاد بوده است.

۱. میزان استفاده از وسایل ارتباطی

در این تحقیق میزان استفاده دانش آموزان از سه وسیله ارتباطی ماهواره، اینترنت و تلفن همراه بررسی شده است.

جدول شماره ۵: توزیع فراوانی و درصدی پاسخگویان بر مبنای میزان استفاده از تلفن همراه، اینترنت و ماهواره

وسيله	میزان استفاده			
	اصلاً	کم	متوسط	زیاد
تلفن همراه	۴	۷۴	۱۲۸	۱۱۴
	۱/۳	۲۳/۱	۴۰	۳۵/۶
اینترنت	۳۶	۱۱۰	۱۰۰	۷۴
	۱۱/۳	۳۴/۴	۳۱/۳	۲۳/۱
ماهواره	۱۵۰	۱۲۴	۳۴	۱۲
	۴۶/۹	۳۸/۸	۱۰/۶	۳/۸

از مجموع پاسخگویان، ۳۵/۶ درصد استفاده زیادی از تلفن همراه می کنند. ۲۳/۱ درصد استفاده زیادی از اینترنت دارند و همچنین ۴۶/۹ درصد از ماهواره اصلاً

بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر هویت فرهنگی با تأکید بر شکاف نسلی در بین دانش‌آموزان .....

استفاده نمی‌کنند و ۳/۸ درصد استفاده‌ی زیادی از ماهواره می‌کنند.

۱۱. جامعه‌پذیری

عوامل جامعه‌پذیری افراد شامل خانواده، آموزش، گروه همسالان، رسانه‌های گروهی، انجمن‌ها و موارد دیگر می‌باشد (نیازی، نیکخواه و شفائی مقدم، ۱۳۸۸: ۴۰-۳۸). در این تحقیق میزان جامعه‌پذیری دانش‌آموزان از خانواده، مدرسه، دوستان و رسانه‌ها بررسی شده است.

جدول شماره ۶: آمار توصیفی متغیرهای جامعه‌پذیری از مدرسه، دوستان، خانواده و رسانه‌ها

انحراف معیار	میانگین	دامنه تغییرات	حداکثر	حداقل	تعداد گویه	مفهوم شاخص
۱/۳۵۷	۱/۸۱	۷	۷	۰	۷	جامعه‌پذیری از مدرسه
۱/۷۵۵	۲/۵۰	۷	۷	۰	۷	جامعه‌پذیری از دوستان
۱/۸۰۸	۴/۵۲	۷	۷	۰	۷	جامعه‌پذیری از خانواده
۱/۳۲۱	۱/۳۳	۷	۷	۰	۷	جامعه‌پذیری از رسانه

جدول فوق بیانگر این است که میانگین نمرات پاسخگویان در جامعه‌پذیری از مدرسه، ۱/۸۱، جامعه‌پذیری از دوستان ۲/۵۰، جامعه‌پذیری از خانواده ۴/۵۲ و جامعه‌پذیری از رسانه‌ها ۱/۳۳ می‌باشد. با تقسیم دامنه تغییر به عدد سه با فواصل برابر، توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس میزان جامعه‌پذیری از مدرسه، گروه دوستان، خانواده و رسانه‌ها به دست آمده است.

جدول شماره ۷: توزیع فراوانی و درصدی پاسخگویان بر مبنای میزان جامعه‌پذیری از مدرسه، دوستان، خانواده و رسانه

نهاد	میزان		
	کم	متوسط	زیاد
مدرسه	۱۵۰	۱۳۰	۴۰
	۴۶/۹	۴۰/۶	۱۲/۵
گروه دوستان	۱۰۲	۱۸۲	۳۶
	۳۱/۹	۵۶/۹	۱۱/۳
خانواده	۶۰	۸۴	۱۷۶
	۱۸/۸	۲۶/۳	۵۵
رسانه‌ها	۱۹۶	۱۰۶	۱۸
	۶۱/۳	۳۳/۱	۵/۶

یافته‌های جدول فوق بیانگر این است که میزان جامعه‌پذیری پاسخگویان از مدرسه به میزان ۴۶/۹ درصد در حد کم، و ۱۲/۵ درصد در حد زیاد می‌باشد. میزان جامعه‌پذیری از گروه دوستان، ۳۱/۹ درصد در حد کم و ۱۱/۳ درصد در حد زیاد بوده است. میزان جامعه‌پذیری از خانواده، ۱۸/۸ درصد در حد کم و ۵۵ درصد در حد زیاد و میزان جامعه‌پذیری از رسانه‌ها، ۶۱/۳ درصد در حد کم و ۵/۶ درصد در حد زیاد بوده است.

۱۲. شیوه فرزندپروری

در این تحقیق سبک‌های فرزندپروری در سه نوع مستبد، مقتدر و سهل‌گیر سنجیده می‌شود. برای سنجش این سه نوع از پرسشنامه بامریند (۱۹۹۱) استفاده شده است. این پرسشنامه شامل ۳۰ سؤال است که ۱۰ مورد آن مربوط به سبک مستبد با ضریب آلفای $a = 0.747$ ، ۱۰ مورد مربوط به سبک مقتدر با ضریب آلفای $a = 0.819$ و ۱۰ مورد دیگر مربوط به سبک سهل‌گیر است که ضریب آلفای آن $a = 0.714$ است.

جدول شماره ۸: آمار توصیفی متغیرهای میزان سهل‌گیری، استبدادگرایی و اقتدارگرایی در شیوه تربیتی مادر

مفهوم شاخص	تعداد گویه	حداقل	حداکثر	دامنه تغییرات	میانگین	انحراف معیار
شیوه تربیتی سهل‌گیر	۱۰	۱۰	۲۶	۱۶	۱۶	۳/۲۶۶
شیوه تربیتی استبدادی	۱۰	۱۱	۲۶	۱۵	۱۸/۸۲	۳/۷۱۴
شیوه تربیتی مقتدرانه	۱۰	۱۷	۳۰	۱۳	۲۵/۲۱	۳/۷۰۳

میانگین نمرات پاسخگویان در سبک تربیتی سهل‌گیر ۱۶، در سبک تربیتی استبدادی ۱۸/۸۲ و در سبک تربیتی مقتدرانه ۲۵/۲۱ می‌باشد. با تقسیم دامنه تغییر به عدد سه با فواصل برابر، توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس میزان سهل‌گیری، استبدادگرایی و اقتدارگرایی در شیوه تربیتی مادر، به دست آمده است.

بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر هویت فرهنگی با تأکید بر شکاف نسلی در بین دانش‌آموزان.....

جدول شماره ۹: توزیع فراوانی و درصدی پاسخگویان بر مبنای میزان سهل‌گیری، استبداد‌گرایی و اقتدار‌گرایی در شیوه تربیتی مادر

سبک	میزان		زیاد
	کم	متوسط	
سهل‌گیر	فراوانی	۱۰۴	۵۶
	درصد	۳۲/۵	۱۷/۵
استبدادی	فراوانی	۱۲۶	۵۸
	درصد	۳۹/۴	۱۸/۱
مقتدرانه	فراوانی	۶۸	۱۴۶
	درصد	۲۱/۳	۴۵/۶

یافته‌های جدول فوق بیانگر این است که میزان سهل‌گیری در شیوه تربیتی مادر، ۳۲/۵ درصد در حد کم و ۱۷/۵ درصد در حد زیاد بوده است. میزان استبداد‌گرایی در شیوه تربیتی مادر ۳۹/۴ درصد در حد کم و ۱۸/۱ درصد در حد زیاد و میزان اقتدار‌گرایی در شیوه تربیتی مادر ۲۱/۳ درصد در حد کم و ۴۵/۶ درصد در حد زیاد بوده است.

۱۳. تضاد نسلی

برای سنجش تضاد طبیعی بین دو نسل دختران و مادرانشان، گرایش و نظر آن‌ها در مورد برخی از ارزش‌ها پرسیده شده است. به این منظور از طبقه‌بندی پرنس از ارزش‌ها، در قالب دو دسته ارزش‌های سنتی و نو، تضاد بین دو نسل سنجیده می‌شود (آزاد ارمکی و غفاری، ۱۳۸۳: ۶۲) که ضریب آلفای آن در این مقاله $\alpha = 0/899$ به دست آمده است. با توجه به مجموع شکاف‌های بین دو گروه پاسخگویان و مادرانشان در گویه‌های تضاد نسلی، آماره‌های قابل مقایسه تضاد نسلی در ذیل آورده شده است.

جدول شماره ۱۰: آمار توصیفی متغیر تضاد نسلی

انحراف معیار	میانگین	دامنه تغییرات	حداکثر	حداقل	تعداد گویه	مفهوم شاخص
۵/۲۷۷	۲۲/۸۷	۲۴	۴۲	۱۸	۱۸	تضاد نسلی

میانگین نمرات پاسخگویان در تضاد نسلی ۲۲/۸۷ است. با تقسیم دامنه تغییر به عدد سه با فواصل برابر، توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس تضاد نسلی با مادرانشان به دست آمده است.

جدول شماره ۱۱: توزیع فراوانی و درصدی میزان تضاد نسلی پاسخگویان با مادرانشان

تضاد نسلی	فراوانی	درصد
کم	۱۹۲	۶۰
متوسط	۶۴	۲۰
زیاد	۶۴	۲۰
جمع	۳۲۰	۱۰۰

یافته‌های جدول فوق بیانگر این امر است که میزان تضاد نسلی پاسخگویان با مادرانشان، ۶۰ درصد در حد کم، ۲۰ درصد در حد متوسط و ۲۰ درصد در حد زیاد بوده است.

۱۴. گسست فرهنگی

گسست فرهنگی بین دو نسل، در زمینه‌های، حضور و مشارکت زنان (آزاد ارمکی و غفاری، ۱۳۸۳: ۶۲)، ازدواج، ارتباط با جنس مخالف و پوشش (علیخواه، ۱۳۸۹) سنجیده می‌شود که ضریب آلفای آن برابر با $a = 0/798$ می‌باشد. با توجه به مجموع شکاف‌های بین دو گروه پاسخگویان و مادرانشان در گویه‌های گسست فرهنگی، آمار توصیفی متغیر گسست فرهنگی در ذیل آورده شده است.

جدول شماره ۱۲: آمار توصیفی متغیر گسست فرهنگی

مفهوم شاخص	تعداد گویه	حداقل	حداکثر	دامنه تغییرات	میانگین	انحراف معیار
گسست فرهنگی	۱۱	۱۱	۲۴	۱۳	۱۴/۳۱	۳/۳۶۳

میانگین نمرات پاسخگویان در گسست فرهنگی ۱۴/۳۱ است.

جدول شماره ۱۳: توزیع فراوانی و درصدی میزان گسست فرهنگی پاسخگویان با مادرانشان

گسست فرهنگی	فراوانی	درصد
کم	۱۹۶	۶۱/۳
متوسط	۷۶	۲۳/۸
زیاد	۴۸	۱۵
جمع	۳۲۰	۱۰۰

یافته‌های جدول فوق بیانگر این امر است که میزان گسست فرهنگی پاسخگویان با مادرانشان، ۶۱/۳ درصد در حد کم، ۲۳/۸ درصد در حد متوسط و ۱۵ درصد در حد زیاد بوده است.

بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر هویت فرهنگی با تأکید بر شکاف نسلی در بین دانش‌آموزان.....

۱۵. شکاف نسلی

در این پژوهش شکاف نسلی بین دو نسل، از مجموع گسست فرهنگی و تضاد نسلی بین دو نسل به دست آمده است. زمانی که فرهنگ یک جامعه تا حد مطلوبی از نسلی به نسل دیگر منتقل نشود و بازتولید فرهنگی به نحو احسن انجام نپذیرد، گسست فرهنگی رخ می‌هد. (مددپور، ۱۳۸۲: ۵). اصطلاح تفاوت نسلی یا تضاد نسل‌ها به معنای اختلاف طبیعی در باورها، ارزش‌ها و هنجارهای میان نسل‌ها شناخته می‌شود. (ساروخانی و صداقتی فرد، ۱۳۸۸: ۱۳).

جدول شماره ۱۴: توزیع پراکندگی آمار توصیفی متغیر شکاف نسلی

مفهوم شاخص	تعداد گویه	حداقل	حداکثر	دامنه تغییرات	میانگین	انحراف معیار
شکاف نسلی	۲۹	۲۹	۶۳	۳۴	۳۷/۱۸	۷/۹۶۴

میانگین نمرات پاسخگویان در شکاف نسلی ۳۷/۱۸ است. با تقسیم دامنه تغییر به عدد پنج با فواصل برابر، توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس شکاف نسلی با مادرانشان به دست آمده است.

جدول شماره ۱۵: توزیع فراوانی و درصدی میزان شکاف نسلی پاسخگویان با مادرانشان

موارد	فراوانی	درصد
خیلی کم	۱۱۶	۳۶/۳
کم	۷۸	۲۴/۴
متوسط	۳۶	۱۱/۳
زیاد	۳۰	۹/۴
خیلی زیاد	۶۰	۱۸/۸
جمع	۳۲۰	۱۰۰

یافته‌های جدول فوق بیانگر این است که میزان شکاف نسلی پاسخگویان با مادرانشان به میزان ۳۶/۳ درصد در حد بسیار کم، ۲۴/۴ درصد در حد کم، ۱۱/۳ درصد در حد متوسط و ۹/۴ درصد در حد زیاد و ۱۸/۸ درصد در حد بسیار زیاد بوده است.

۱۶. تحلیل داده‌ها

در این بخش رابطه بین هر یک از متغیرهای مستقل تحقیق با میزان هویت فرهنگی دانش‌آموزان در جامعه آماری مورد مطالعه بررسی و نتایج تحقیق در این ارتباط ارائه شده است.

جدول شماره ۱۶: نتایج ضریب همبستگی پیرسون ۱ و آزمون کندال ۲t عوامل اجتماعی و فرهنگی و

هویت فرهنگی

	هویت فرهنگی		
	ضریب آماری	r/Tc	Sig
سرمایه فرهنگی	سرمایه فرهنگی فرد	۰/۰۳۹	۰/۶۲۸
	سرمایه فرهنگی خانواده	۰/۱۸۴	۰/۰۲۰
استفاده از وسایل ارتباطی	میزان استفاده از تلفن همراه	۰/۱۴۹	۰/۰۲۱
	میزان استفاده از اینترنت	-۰/۰۱۱	۰/۸۸۵
	میزان استفاده از ماهواره	۰/۰۳۹	۰/۵۷۵
جامعه‌پذیری از نهادهای مختلف	جامعه‌پذیری از مدرسه	۰/۰۶۹	۰/۳۸۶
	جامعه‌پذیری از دوستان	-۰/۰۶۸	۰/۳۹۱
	جامعه‌پذیری از خانواده	۰/۱۴۱	۰/۰۵۰
	جامعه‌پذیری از رسانه‌ها	۰/۰۵۸	۰/۴۶۶
سبک فرزندپروری	شیوه تربیتی سهل‌گیر	-۰/۰۷۲	۰/۳۶۳
	شیوه تربیتی استبدادی	-۰/۱۱۹	۰/۱۳۴
	شیوه تربیتی مقتدرانه	۰/۱۵۳	۰/۰۵۰
ارتباط نسلی	تضاد نسلی	-۰/۱۹۹	۰/۰۱۲
	گسست فرهنگی	-۰/۱۲۳	۰/۱۲۰
	شکاف نسلی	-۰/۱۸۴	۰/۰۲۰

بر اساس نتایج تحقیق، از بین عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر هویت فرهنگی، متغیرهای سرمایه فرهنگی خانواده ($r = ۰/۱۸۴$ ، $Sig = ۰/۰۲۰$)، میزان استفاده از تلفن همراه ($Tc = ۰/۱۴۹$ ، $Sig = ۰/۰۲۱$)، جامعه‌پذیری از خانواده ($r = ۰/۱۴۱$ ، $Sig = ۰/۰۵۰$) و شیوه تربیتی مقتدرانه ($r = ۰/۱۵۳$ ، $Sig = ۰/۰۵۰$) با هویت فرهنگی رابطه

1- Pearson Correlation

2- Kendall's tau-c

بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر هویت فرهنگی با تأکید بر شکاف نسلی در بین دانش‌آموزان.....

مثبت و معنادار دارند. همچنین، متغیرهای تضاد نسلی ($\text{Sig} = 0/012$, $r = -0/199$) و شکاف نسلی ($\text{Sig} = 0/020$, $r = -0/184$) با هویت فرهنگی رابطه منفی و معناداری دارند.

با توجه به اینکه متغیر شکاف نسلی در این مقاله به عنوان متغیر واسطه‌ای مورد توجه قرار گرفته است، رابطه بین هر یک از متغیرهای مستقل تحقیق با متغیر شکاف نسلی بررسی شده است.

جدول شماره ۱۷: نتایج ضریب همبستگی پیرسون و آزمون کندال: عوامل اجتماعی و فرهنگی و شکاف

نسلی

		شکاف نسلی		
		ضریب آماری	r/Tc	Sig
سرمایه فرهنگی	سرمایه فرهنگی فرد		0/073	0/359
	سرمایه فرهنگی خانواده		0/009	0/912
استفاده از وسایل ارتباطی	میزان استفاده از تلفن همراه		-0/051	0/418
	میزان استفاده از اینترنت		-0/025	0/658
	میزان استفاده از ماهواره		0/195	0/001
جامعه‌پذیری از نهادهای مختلف	جامعه‌پذیری از مدرسه		0/043	0/591
	جامعه‌پذیری از دوستان		0/102	0/200
	جامعه‌پذیری از خانواده		-0/207	0/009
	جامعه‌پذیری از رسانه‌ها		0/053	0/502
سبک فرزندپروری	شیوه تربیتی سهل گیر		-0/334	0/000
	شیوه تربیتی استبدادی		0/447	0/000
	شیوه تربیتی مقتدرانه		-0/476	0/000

با توجه به نتایج جدول شماره ۱۷، از بین عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر شکاف نسلی، میزان استفاده از ماهواره ($\text{Sig} = 0/001$, $Tc = 0/195$) و شیوه تربیتی استبدادی ($\text{Sig} = 0/000$, $r = 0/447$) با شکاف نسلی رابطه مثبت و معناداری دارند. همچنین، متغیرهای جامعه‌پذیری از خانواده ($\text{Sig} = 0/009$, $r = -0/207$) و شیوه تربیتی سهل‌گیرانه ($\text{Sig} = 0/000$, $r = -0/334$) و شیوه تربیتی مقتدرانه ($r = -0/476$) با شکاف نسلی رابطه منفی و معناداری دارند.

۱۷. تحلیل مسیر

در جدول زیر ضرایب اثر مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل بر هویت فرهنگی نشان داده شده است.

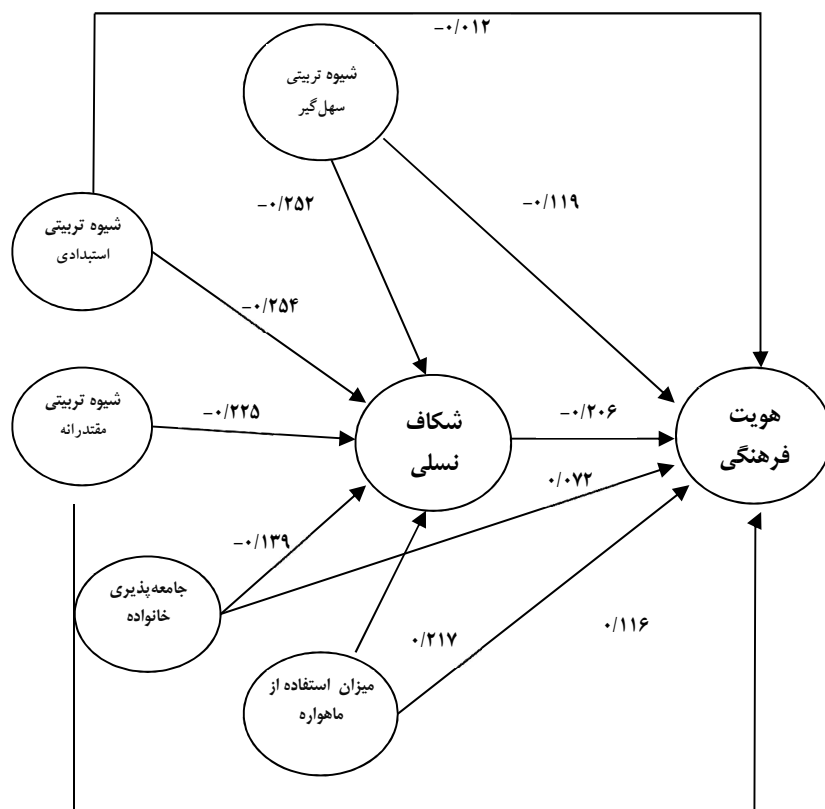
جدول شماره ۱۸: محاسبه اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل تحقیق بر هویت فرهنگی

دانش‌آموزان

کل	ضرایب اثر		نام متغیر
	اثر غیرمستقیم	اثر مستقیم	
۰/۳۳	۰/۲۱۷	۰/۱۱۶	میزان استفاده از ماهواره
-۰/۴۵	-۰/۲۵۲	-۰/۱۱۹	شیوه تربیتی سهل گیر
۰/۲۴	۰/۲۵۴	-۰/۰۱۲	شیوه تربیتی استبدادی
-۰/۰۱۲	-۰/۲۲۵	۰/۱۰۳	شیوه تربیتی مقتدرانه
-۰/۰۶	-۰/۱۳۹	۰/۰۷۲	جامعه‌پذیری از خانواده
-۰/۲۰	-	-۰/۲۰۶	شکاف نسلی

جدول فوق نشان می‌دهد که کلیه متغیرها را می‌توان به لحاظ اثرگذاری به دو قسمت اثرگذاری مثبت و اثرگذاری منفی تقسیم نمود. از طرف دیگر هر قسم از انواع فوق، اثر مستقیم و غیرمستقیم بر متغیر وابسته دارند. در اثرگذاری کل مثبت، میزان استفاده از ماهواره دارای بیشترین اثر بر هویت فرهنگی است (۰/۳۳)، به طوری که این متغیر دارای ۱۱ درصد اثر مستقیم و ۲۱ درصد اثر غیرمستقیم است. شیوه تربیتی استبدادی (۰/۲۴) در مرتبه بعدی اثرگذاری کل مثبت قرار دارد. در میزان اثرگذاری کل منفی، شیوه تربیتی سهل‌گرایانه بیشترین اثر را بر هویت فرهنگی دارد (-۰/۴۵)، به طوری که این متغیر دارای ۱۹ درصد اثر مستقیم و ۲۵ درصد اثر غیرمستقیم است. شیوه تربیتی مقتدرانه (-۰/۱۲) و جامعه‌پذیری از خانواده (-۰/۰۶) به ترتیب در مرتبه‌های بعدی اثرگذاری کل منفی قرار دارند.

بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر هویت فرهنگی با تأکید بر شکاف نسلی در بین دانش‌آموزان .....

نمودار شماره ۱: تحلیل مسیر عوامل مؤثر بر هویت فرهنگی دانش‌آموزان

۱۸. نتیجه‌گیری

این پژوهش بر این فرض استوار است که تغییر و تحولات پرشتاب و گسترده‌ی اجتماعی و فرهنگی عصر حاضر بر فرایند هویت‌یابی و تکوین و اعتلای هویت‌ها و به‌ویژه هویت فرهنگی تأثیر گذاشته است و نوجوانان و جوانان را با مشکلات و سردرگمی‌ها و در مواقعی بحران در هویت دچار کرده است. به همین منظور، در این پژوهش به بررسی تأثیر برخی عوامل اساسی مؤثر بر هویت فرهنگی نوجوانان با تأکید بر پدیده شکاف نسلی در بین دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر کاشان پرداخته شده است.

یافته‌های این پژوهش نشان داد که هویت فرهنگی ۴۴/۴ درصد از دانش‌آموزان

دختر در حد بالایی است، اما در برخی زمینه‌ها، دانش آموزان به فرهنگ و عناصر آن دید مثبتی ندارند. در مجموع می‌توان گفت دانش آموزان معتقد به ارزشمندی فرهنگ ملی و عناصر آن هستند، یعنی در بعد باور و احساسی، هویت فرهنگی قوی دارند، ولی در بعد عملی و استفاده از عناصر فرهنگ خودی ضعیف و سست هستند. علت این امر را می‌توان از یک سو در غنی بودن فرهنگ ملی، و از سوی دیگر در جهانی شدن فرهنگ دانست. جوادی یگانه و عزیزی (۱۳۸۷) هم در تحقیق خود در بررسی دانش آموزان دختر و پسر دبیرستانی شهر شیراز به این نتیجه رسیدند که ۴۶ درصد از دانش آموزان هویت فرهنگی بالایی دارند و از همین دانش آموزان در حدود ۳۸ درصد علاقه‌ای به موسیقی ایرانی نسبت به سایر انواع موسیقی ندارند.

در این پژوهش رابطه معناداری بین سرمایه فرهنگی پاسخگویان با هویت فرهنگی آنان به دست نیامده، اما بین سرمایه فرهنگی خانواده فرد با هویت فرهنگی افراد رابطه معنادار مثبت مشاهده شده است. این رابطه را می‌توان این گونه توضیح داد که هر چه والدین فرد تعامل قوی و سازنده‌ای با عناصر فرهنگ خودی داشته باشند و همین‌طور از عناصر فرهنگی استفاده کنند و استفاده از این عناصر و پایبندی به ارزش‌های فرهنگ خودی را به فرزندان خود منتقل کنند، فرزندان در هویت و خودشناسی نسبت به مؤلفه‌های فرهنگ خودی تمایل نشان خواهند داد. نتایج تحقیق حسین زاده (۱۳۸۸) در بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی بر هویت‌های جمعی، نشان داده است که هرچه میزان سرمایه فرهنگی افزایش یابد، میزان تعلق خاطر به هویت جمعی نیز افزایش می‌یابد.

در این پژوهش، بین جامعه‌پذیری پاسخگویان از خانواده با هویت فرهنگی آن‌ها رابطه معنادار مثبت مشاهده شده است. این رابطه را می‌توان این گونه توضیح داد که خانواده به‌عنوان اولین نهادی که فرد جامعه‌پذیری خود را در آنجا شروع می‌کند، می‌تواند نقش مهمی در جامعه‌پذیری مطلوب فرد داشته باشد. چراکه آنچه از دوران کودکی آموخته و درونی می‌شود، تأثیر گسترده‌ای در هویت‌یابی زمان نوجوانی دارد. بولشان (۱۹۹۳) در بررسی جوانان هندی دریافت که بین کارآیی خانواده و هویت رابطه معناداری وجود دارد. یافته‌های تحقیق وی بر اهمیت فهم نوجوان و خانواده به‌عنوان محیطی مهم برای رشد و هویت‌یابی تأکید نموده است.

از بین سه سبک فرزندپروری خانواده، سبک مقتدرانه با هویت فرهنگی رابطه

بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر هویت فرهنگی با تأکید بر شکاف نسلی در بین دانش‌آموزان .....

معنادار مثبت دارد. در واقع، والدینی که شیوه تربیتی مقتدرانه را به کار می‌بندند؛ صمیمیت، پاسخ‌دهی و تشویق به خودمختاری را در سطوح بالا به فرزندان خود اعمال می‌کنند. پیامد این شیوه فرزندپروری تربیت نوجوانانی است که استقلال، اتکا به نفس و شبکه‌های اجتماعی گسترده‌تری دارند و همچنین این نوجوانان در کشف جهان پیرامون خود، به خود اعتماد می‌کنند و راه‌های متفاوت را برای ارتباط با جهان جستجو می‌کنند. در این ارتباط، باباپور و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند والدینی که شیوه فرزندپروری مقتدرانه دارند فرزندان این والدین بیشتر از پیشرفت هویت برخوردارند و بیشتر دارای تعهد هویتی و هویت اطلاعاتی و هویت هنجاری هستند. نتایج تحقیق فوق نشان داد که شیوه مقتدرانه به‌طور مثبت و شیوه سهل‌گیر به‌صورت منفی با هویت رابطه دارند.

همچنین، بر اساس نتایج تحقیق حاضر، بین تضاد نسلی و هویت فرهنگی دانش‌آموزان رابطه منفی و معناداری مشاهده شده است. همچنین بین شکاف نسلی و هویت فرهنگی دانش‌آموزان رابطه منفی و معناداری مشاهده شد. بر این مبنای هر چه تضاد و شکاف بین دو نسل والدین و فرزندان بیشتر شود، انتقال ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی به نسل جوان مشکل‌گردیده و با نواقصی همراه خواهد بود، در نتیجه فرزندان آن‌چنان‌که باید ارزش‌های نسل پیشین را دریافت نخواهند کرد و در هویت‌یابی خود دچار سردرگمی و بحران خواهند شد. در این ارتباط، نتایج پژوهش با نتایج پژوهش صالحی زلانی (۱۳۸۰) در بررسی جوانان ایلامی قرابت و همخوانی دارد. بر اساس نتایج تحقیق مذکور، انقطاع فرهنگی (بین فرهنگ دو نسل) و شکاف نسل‌ها و وضعیت خاص جامعه ایلام، جوانان را در محمل‌گرایی به سمت دو نوع تعدیل، ساکن و متغیر (هماهنگی مریدگونه و هماهنگی ظاهری و درعین حال منفی‌باف) سوق داده است؛ که در هر دو صورت ابعاد خود، مخصوصاً هویت و فردیت شخص دچار تزلزل و بحران است و جوانان بسیاری دچار نوعی سردرگمی هویتی و فردیتی هستند که نه حلقه‌های بریده‌ی فرهنگ سنتی می‌تواند هدایت‌گر آن‌ها باشد و نه فرهنگ جدید می‌تواند توجیه‌گر، مقبولیت‌ساز و هویت‌ساز باشد.

با توجه به مباحث و نتایج به دست آمده، توجه به راهکارهایی در زمینه ارتقاء هویت فرهنگی دانش‌آموزان ضروری می‌باشد. لازم است دستگاه‌های اجرایی در

حوزه فرهنگ، با فراهم ساختن زمینه‌های مشارکت جوانان و والدینشان در فعالیت‌های فرهنگی و رشد مصرف کالاهای فرهنگی، انسجام اجتماعی و همبستگی ملی و فرهنگی را تقویت نمایند. ارتقای عملکرد رسانه‌های جمعی به‌مثابه یکی از مهم‌ترین ابزارهای مؤثر در معرفی عناصر و موارد تاریخی و اهمیت و ارزشمندی آن‌ها می‌تواند تأثیر بسزایی در افزایش سرمایه فرهنگی افراد داشته باشد. علاوه بر آن امروزه، مهم‌ترین کوشش برای حفظ هویت فرهنگی در عصر اطلاعات و درعین حال بقاء در این جامعه شبکه‌ای، استفاده خردمندانانه و برنامه‌ریزی‌شده از رسانه‌ها و فناوری ارتباطی جدید و به ویژه ماهواره‌ها، اینترنت و سایر امکانات این عصر برای ایجاد شرایطی جدید جهت همزیستی میان تمدن‌ها، فرهنگ‌ها و اقوام و نژادهای گوناگون است. باید اذعان داشت در سطح جهانی، رسانه‌های ملی و محلی در امر هویت بخشی و حفظ هویت جوامع تحت پوشش خود زمانی موفقیت بیشتری خواهند داشت که هم بتوانند از تحمیق مخاطبانشان جلوگیری کنند و هم قادر باشند مخاطبان دیگر رسانه‌ها را به خود جذب کنند و این امر با استفاده از ابزارهای رسانه‌ای نوین مانند شبکه‌های ماهواره‌ای و رایانه‌ای و تکیه بر امتیازات فرهنگ خودی امکانپذیر می‌باشد.

از سوی دیگر، تلاش و کوشش والدین در جلوگیری یا کاهش منازعات، اختلافات و برخوردهای نامناسب در خانواده و داشتن روابط دوستانه و محبت‌آمیز توأم با احترام متقابل به یکدیگر و فرزندان می‌تواند از سویی موجب افزایش دل‌بستگی و تعلق نوجوانان و جوانان به خانواده، ارزش‌ها، هنجارها، نگرش‌ها و هنجارهای حاکم بر آن شود. از سوی دیگر، خانواده را به محیطی مناسب برای آموزش مستقیم و غیرمستقیم ارزش‌ها، هنجارها و مهارت‌های اجتماعی به فرزندان تبدیل کند.

لازم است مراکز آموزش خانواده والدین را نسبت به تأثیر شیوه تربیتی‌شان بر هویت‌های فرزندان‌شان آگاه نموده و سبک‌های فرزندپروری مؤثر و مطلوب را به آن‌ها آموزش دهند.

فهرست منابع

۱. احمدی، حبیب؛ دل آور، مریم سادات؛ بهمنی، لیلا، (۱۳۹۲)، تأثیر استفاده از فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی بر هویت اجتماعی جوانان؛ مطالعه موردی شهر شیراز، علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی شوشتر، سال هفتم، شماره ۲۱، شوشتر: ۳۴-۱۵.
۲. آزاد ارمکی، تقی؛ غفاری، غلامرضا (۱۳۸۳)، جامعه‌شناسی نسلی در ایران، تهران، پژوهشکده علوم انسانی و علوم اجتماعی جهاد دانشگاهی.
۳. باباپور خیرالدین، جلیل؛ اسماعیلی انامق، بهمن؛ غلام زاده، مجتبی؛ محمدپور، وهاب، (۱۳۹۱)، رابطه بین شیوه‌های فرزندپروری و سبک‌های هویتی نوجوانان، مجله روانشناسی، سال شانزدهم، شماره ۲، تهران: ۱۷۵-۱۶۱.
۴. بهرامپور، شعبانعلی، (۱۳۸۱)، فناوری‌های نوین ارتباطی و چالش‌های فرهنگی در ایران، رسانه، سال سیزدهم، شماره ۵۲، تهران: ۱۰۳-۹۲.
۵. بیرو، آلن، (۱۳۷۰)، فرهنگ علوم اجتماعی، مترجم باقر ساروخانی، تهران، موسسه کیهان.
۶. تنهایی، ابوالحسن، (۱۳۷۳)، درآمدی بر مکاتب و نظریه‌های جامعه‌شناسی، چاپ دوم، تهران، مرنديز.
۷. جلایی پور، حمیدرضا، (۱۳۸۲)، هویت ملی و اقوام ایرانی در عصر خیزش قومیت‌ها، سیاست خارجی، سال هفتم، شماره ۱، تهران: ۱۴-۱.
۸. جوادی یگانه، محمدرضا؛ عزیززی، جلیل، (۱۳۸۷)، هویت فرهنگی و اجتماعی در بین جوانان شهر شیراز با توجه به عامل رسانه، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، سال اول، شماره ۳، تهران: ۲۱۴-۱۸۳.
۹. حسین زاده، میکائیل، (۱۳۸۸)، بررسی رابطه‌ی سرمایه فرهنگی و هویت اجتماعی در بین دانشجویان تبریز، مطالعات ملی، سال دهم، شماره ۳۷، تهران: ۷۴-۴۹.
۱۰. خانیکی، هادی، (۱۳۸۳)، هویت و گفتمان‌های هویتی در ایران، در هویت در ایران به اهتمام علی اکبر علیخانی، تهران، پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
۱۱. خواجه پور، مهناز؛ عطار، حمید، (۱۳۸۶)، مقایسه شیوه‌های فرزندپروری با سبک‌های هویت و بررسی رابطه آن‌ها در دانش‌آموزان دختر و پسر پیش‌دانشگاهی نواحی چهارگانه آموزش و پرورش شهر شیراز، مطالعات تربیتی و روانشناسی، شماره ۲۹، مشهد: ۱۹۷-۱۷۹.
۱۲. دهشیری، محمدرضا، (۱۳۸۰)، تأثیر تحولات سیاسی-اجتماعی بر هویت فرهنگی ایران معاصر، نامه پژوهش، شماره ۲۲ و ۲۳، تهران: ۱۷۸-۱۵۱.
۱۳. ذکایی، محمد سعید، (۱۳۸۶)، جامعه‌شناسی جوانان ایران، چاپ دوم، تهران، نشر آگه.
۱۴. رجایی، فرهنگ، (۱۳۸۲)، مسئله هویت ایرانیان امروز، تهران، نشر نی.

۱۵. زارع شاه‌آبادی، اکبر؛ صادقی، شیوا، (۱۳۹۱)، خانواده و هویت ملی؛ بررسی موردی دانش‌آموزان شهر یزد، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره پنجم، شماره ۲، تهران: ۶۳-۸۵.
۱۶. ساروخانی، باقر؛ صداقتی‌فرد، مجتبی، (۱۳۸۸)، شکاف نسلی در خانواده ایرانی: دیدگاه‌ها و بینش‌ها، نامه علوم اجتماعی، سال سوم، شماره ۴، تهران: ۳۱-۷.
۱۷. سفیری، خدیجه؛ غفوری، معصومه، (۱۳۸۸)، بررسی هویت دینی و ملی جوانان شهر تهران با تأکید بر تأثیر خانواده، پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه، شماره ۲، تهران: ۲۸-۱.
۱۸. شاملو، سعید، (۱۳۷۷)، مکتب‌ها و نظریه‌ها در روانشناسی شخصیت، چاپ سوم، تهران، انتشارات رشد.
۱۹. شرفی، محمدرضا، (۱۳۸۵)، جوان و بحران هویت، چاپ چهارم، تهران، نشر سروش.
۲۰. شویره، کریستین؛ فونتن، اولیویه، (۱۳۸۵)، واژگان بوردیو، تهران، نشر ماهی.
۲۱. صالحی زلانی، علی حسین، (۱۳۸۰)، بحران هویت با نگاه به جوانان استان ایلام، فرهنگ ایلام، شماره ۵ و ۶، ایلام: ۹۳-۸۹.
۲۲. علیخواه، فردین، (۱۳۸۹)، سنجش مفاهیم در پیمایش‌های اجتماعی، چاپ اول، تهران، انتشارات جامعه‌شناسان.
۲۳. غفاری، مسعود؛ قاسمی، علی‌اصغر، (۱۳۸۳)، شکاف نسلی و دموکراسی در ایران (۱۳۸۲-۱۲۳۲)، دوفصلنامه علوم اجتماعی، سال اول، شماره ۴، مشهد: ۳۳.
۲۴. فخرایی، سیروس؛ کریمیان، انور، (۱۳۸۸)، بررسی رابطه سرمایه فرهنگی با هویت‌پذیری، مطالعه موردی در بین دانش‌آموزان پیش‌دانشگاهی پسرانه شهرستان بوکان در سال تحصیلی ۸۹-۹۰، جامعه‌شناسی، سال اول، شماره ۳، تهران: ۱۴۸-۱۲۵.
۲۵. قدیمی، مهدی، (۱۳۸۷)، بررسی شکاف نسلی در بین دانش‌آموزان شهر زنجان، جامعه‌شناسی، شماره ۱۲، دانشگاه آزاد اسلامی واحد آشتیان: ۱۵۸-۱۳۵.
۲۶. مددپور، محمد، (۱۳۸۲)، صورت‌های نوعی گسست نسلی و فرهنگی، در گسست نسل‌ها، تهیه و تنظیم علی‌اکبر علیخانی، تهران، پژوهشکده علوم انسانی و علوم اجتماعی جهاد دانشگاهی.
۲۷. مرادزاده، فرهاد، (۱۳۷۲)، جامعه‌پذیری، رشد آموزش علوم اجتماعی، شماره ۱۷، تهران: ۴-۱۱.
۲۸. مظاهری سیف، حمیدرضا، (۱۳۸۴)، انقلاب اسلامی و نسل سوم، مجله معرفت، شماره ۹۸، قم: ۴۹-۳۹.
۲۹. نیازی، محسن؛ کارکنان نصرآبادی، محمد، (۱۳۸۶)، تبیین جامعه‌شناختی رابطه سرمایه فرهنگی خانواده با هویت اجتماعی جوانان، مطالعات ملی، شماره ۳۱، تهران: ۸۰-۵۵.

بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر هویت فرهنگی با تأکید بر شکاف نسلی در بین دانش‌آموزان .....

۳۰. نیازی، محسن؛ کارکنان نصرآبادی، محمد، (۱۳۸۶)، تبیین جامعه‌شناختی رابطه سرمایه فرهنگی خانواده با هویت اجتماعی جوانان، فصلنامه مطالعات ملی، سال هشتم، شماره ۳، تهران: ۵۵-۸۰.

۳۱. نیازی، محسن؛ نیکخواه، نرگس؛ شفائی مقدم، الهام، (۱۳۸۴)، جامعه‌شناسی جنسیت، کاشان، نشر دعوت.

32. Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*. Vol 11(1): 56-95.
33. Bhushan, Ravi. (1993). Identity and family functioning link: An investigation of Indian youth. *An international journal of psychology in the orient*. Vol 36 (4): 266-271.
34. Bourdieu, Pierre. (1984). the forms of capital, In hand book of theory and research for the sociology of education, New York, Greenwood Press.
35. Castells, M. (۲۰۰۹). *The Power of Identity: The Information Age: Economy, Society, and Culture*. Vol 2, 2nd Edition with a New Preface, Wiley-Blackwell.
36. Falk, Gerhard; Falk, Ursula A. (2005). *Youth Culture and the Generation Gap*. Algora Publishing.
37. Grotevant, H.D; Cooper, C.R. (1986). Individuation in family relationship. *Human development*. Vol 29: 82-100.
38. Olson, Eric T. (2002). *Personal Identity*. Stanford Encyclopedia of Philosophy. First published.